

Vrijheid van meningsuiting en ama

Recentelijk voerden het Franse debat over de beveiliging van Ayaan Hirsi Ali, de televisie-uitzending van de jaren-zeventig pornofilm *Deep Throat* en de Mohammed-cartoons in Deense kranten de boventoon in het nieuws. Geert Wilders' film *Fitna* spant de kroon. Emoties en discussies laaien op. De media melden onrust en demonstraties in allerlei uithoeken van de wereld en er zijn berichten over toenemende anti-Nederlandse sentimenten: *'We zijn bereid zelfmoordaanslagen tegen de Nederlandse troepen te plegen als ze niet weggaan'*.

Het zijn onderwerpen die de discussie oprakelen over normen en waarden, smaak en fatsoen, veiligheid en vrijheid van meningsuiting. Het zijn wereldomvattende discussies waarmee de Nederlandse militair – terecht of onterecht – zich zal moeten vereenzelvigen en waarop hij ook als burger (veelal) wordt aangesproken. Het zijn onderwerpen waarbij diezelfde Nederlandse militair tegen de grenzen van vrijheid van meningsuiting aanloopt.

Vrijheid van meningsuiting is een integraal onderdeel van democratieën. De belangrijkste internationale teksten waarin dergelijke grondrechten staan beschreven zijn de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het VN-verdrag over Burgerrechten en Politieke Rechten: *'(Art. 19) ... de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook te vergaren, te ontvangen en door te geven, ongeacht grenzen en ongeacht de vorm'*.

Het VN-verdrag noemt in Art. 20 een paar beperkingen: oorlogspropaganda en het oproepen tot nationalistische, raciale of religieuze haat

die aanzet tot discriminatie, vijandigheid of geweld. Volgens Art. 10 van het EVRM mag de vrijheid van meningsuiting alleen *bij wet* worden beperkt in het belang van (onder andere) de nationale en openbare veiligheid, de bescherming van de goede naam of rechten van anderen, de bescherming van goede zeden en het voorkomen van verspreiding van vertrouwelijke mededelingen. De Nederlandse grondwet vermeldt vrijheid van meningsuiting als vrijheid van drukpers. Dit grondrecht om gevoelens en gedachten openbaar te maken betekent tevens persvrijheid. Hoewel vooraf geen toestemming nodig is voor publicatie, mag de publicist niet smadelijk, lasterlijk of discriminerend opiniëren of aanzetten tot haat. Persvrijheid neemt niet de verantwoordelijkheid weg voor wat gepubliceerd wordt.

Persvrijheid, de vrijheid om nieuws te verzamelen en te publiceren, is een onmisbare factor voor een goede werking van de journalistiek. Journalistiek is van betekenis voor alle media: print (kranten en tijdschriften), radio, televisie en internet. De ontwikkeling van de media en vooral internet biedt de vrijheid van meningsuiting vele nieuwe mogelijkheden. Tal van bedrijven, instellingen alsook de media zelf hebben hun officiële websites. Daarnaast wordt er mondiaal geblogged, gehyved, gegoogled en gewebcamd: de elektronische snelweg opent een wereld van netwerken (*collaborating*) en informatiedeling (*sharing*). Websites als YouTube bieden de mogelijkheid zelf filmpjes toe te voegen en te bekijken. Pseudoniemen en *data havens*, zoals Freenet, kennen weinig wettelijke beperkingen en zorgen voor veel vrijheden. De technologie garandeert dat materiaal niet kan worden verwijderd (gecensureerd) en dat

teur-journalistiek

de auteur onmogelijk te koppelen is aan een fysieke identiteit of organisatie.

Met internet kan iedereen, professional of amateur, '24/7' in anonimiteit of openbaarheid zijn eigen nieuwsmaker en uitgever zijn. Omdat het mogelijk is zelf informatie op internet te plaatsen, kan nieuws meer nog dan voorheen door een veel groter publiek worden vormgegeven en beïnvloed. Dat biedt enerzijds kansen aan zowel individu als organisatie om zichzelf op een positieve en professionele wijze te presenteren; anderzijds is het omgekeerde realiteit en kan de laagdrempeligheid van internet met zijn

blogs en dergelijke) en zo met vriend en vijand zijn mening deelt. De vraag wanneer de militaire werknemer zijn mening geeft als burger of als militair is moeilijk te beantwoorden. Tijdens een missie is het misschien eenvoudig, maar onder andere omstandigheden is de scheidslijn op zijn best vaag.

Vele online nieuwsmedia laten amateur-journalistiek toe door bezoekers zelf hun foto's of verhalen te laten insturen; de Volkskrant-kolommen lopen hier sinds vorig jaar in voorop. Voor Defensie is amateur-journalistiek op dit moment wellicht nog een brug te ver, maar

Wanneer geeft de militaire werknemer zijn mening als militair, wanneer als burger?

zoekmachines en toegankelijke websites ertoe leiden dat over alles en iedereen ongevraagd en ongebreideld informatie wordt gespuid. Privacy neemt (virtueel) af, de kans op kwetsen of beschadigen neemt toe; de betrouwbaarheid, juistheid en volledigheid van de geboden informatie staan ter discussie. Paradoxaal genoeg biedt dat ook weer een opening naar 'pure' discussies en gevoel, originaliteit en creativiteit.

Gedragingen en uitlatingen liggen steeds meer onder het vergrootglas van de zich snel vermenigvuldigende media en worden tot nieuwsitem verheven. Iedereen, ook Defensie en haar werknemers, moet zich bewust zijn van de kansen en bedreigingen die deze hedendaagse amateur-journalistiek inhoudt. Immers, ook een militair kan een amateur-journalist zijn die (on)bedoeld informatie weggeeft via de media (interviews,

acceptatie ervan is onontkoombaar. We worden ermee geconfronteerd en moeten er als krijgsmacht mee leren omgaan, zonder het zicht op de maatschappelijke realiteit kwijt te raken en zonder te vervallen in 'Stasi-achtige praktijken' van censureren. Er is dringend behoefte aan een mediastrategie, kritisch-opener en offensiever, tot op het hoogste (politiek-) militaire niveau. Vrijheid van meningsuiting is niet alleen een kostbaar, maar ook een kwetsbaar goed en ons aller verantwoordelijkheid.

De minister van Defensie, en met en voor hem Defensie Voorlichting, dient daarom in het huidige *crossmedia* tijdperk pro-actief beleid te ontwikkelen die de militair ook als burger richting geeft bij de invulling van zijn vrijheid van meningsuiting. Het is immers deze vrijheid van meningsuiting waarvoor de Nederlandse militair ook zijn leven waagt. ■